

GREEK IMPERIAL COINS OF APOLLONIA PONTICA

Abstract: The publication of every Apollonia coin is a contribution to world numismatics and in particular, to the study of the city's coinage. After an exceptionally rare and unknown coin of the fifth denomination struck for Marcus Aurelius appeared at an auction in Western Europe two years ago, not just one, but three Apollonia coins – which are also the subject of this publication – were offered for sale.

Two of the coins were struck for Emperor Marcus Aurelius, and the third was struck for Emperor Septimius Severus.

These three coins – the pride of every museum – were recovered by a generous Bulgarian citizen living abroad, who bought them back at an appreciable price.

Author information:

Ivan Varbanov

An expert on Ancient numismatics, Eng.

www.varbanovbooks.com

 Bulgaria

Keywords:

Apollonia Pontica, Greek imperial coins, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Asclepius, Hygieia, temple

Аполония Понтика (дн. Созопол) е най-древният град на територията на България. Основан е в края на VII век пр. Хр. от йонийски гърци, преселници от град Милет. Те кръщават града на своя покровител – бог Аполон. Построяват и посвещават храм на бога, станал известен със своя величествен колос – тринадесет метрова бронзова статуя, изработена от прочутия скулптор Каламис.

В древността Аполония е процъфтяващ търговски и пристанищен център. В края на VI век пр. Хр. градът е толкова проспериращ, че започва да сече собствени сребърни монети. Корабоплаването и интензивната морска търговия предопределят възприемането на котвата за парасемон на полиса, гравирани върху автономните му монети.

По време на похода си римският генерал Марк Теренций Варон Лукул покорява гръцките черноморски колонии Аполония, Калатис, Томи и Олбия. Аполония е разрушена, заради оказаната съпротива, а гордостта ѝ – статуята на бог Аполон, е отнесена в Рим.

В края на I век сл. Хр. възстановеният град възобновява своето монетосечене, но вече в рамките на Римската империя. Създаването на римския град Анхиало и колонията Деултум обаче, се отразява неблагоприятно на търговските отношения на Аполония с вътрешността на Тракия (Топалов, 2007, II, с.637). Поради тези причини, градът през римската епоха има незначителен дял от осъществените търговски сделки в провинция Тракия и конкретно – между западнопонтийските градове.

Това намира отражение и в монетосеченето на града от това време, оказващо се най-ограниченото на Балканския полуостров (Varbanov, 2005, II, p. 71; Топалов, 2007, II, с. 637; Draganov, 2017, p. 19).

Поради голямата рядкост на аполонийските градски монети, сечени през римската епоха, те са предмет на задълбочени проучвания. Първите опити са направени от Н. Мушмов (Мушмов,

1912, 173-176). Век по-късно монетарницата на Аполония е представена в тритомника ми за локалните монетосечения на Балканския полуостров (Върбанов, 2002; Varbanov, 2005).

Според Н. Мушмов първите аполонийски монети с императорски портрет са отсечени за император Домициан (81 – 96 г.). Авторът описва, но не онаглежда такава монета (Мушмов, 1912, № 3174). Въпреки дългогодишната си събирателска и изследователска работа не успях да докажа съществуването на такава монета.

В излязлото наскоро Силоге на аполонийските монети Д. Драганов определя периода на монетосеченето от император Антонин Пий (138 – 161 г.) до Каракала Цезар (197 – 198 г.) (Draganov, 2017, p. 19).

В своята монография, посветена на провинциалните монети на Аполония, Я. Тачев описва и онаглеждава и една монета трети номинал, отсечена за Диадумениан Цезар (217 – 218 г.) (Тачев, 2017, табло № 13, № 1). Тоест с различни прекъсвания монетосеченето продължава до управлението на император Макрин (217 – 218 г.).

Според Мушмов то продължава и през управлението на император Гордиан III (238 – 244 г.) (Мушмов, 1912, № 3193). През моята дългогодишна работа все още не съм срещал аполонийска монета, сечена за Гордиан III.

Както вече споменах, поради изключителната си рядкост, обнародването на всяка една аполонийска монета е принос в световната нумизматика и в частност към монетосеченето на града. След появилата се на аукцион в Западна Европа преди две години много рядка и непозната монета пети номинал, отсечена за Марк Аврелий (Тачев, 2017а, 13-16), съвсем наскоро в eBay бяха пуснати за продан не една, а цели три аполонийски монети, които са и предмет на настоящата публикация.

Две от монетите са отсечени за император Марк Аврелий, управлявал от 161 до 180 година. Върху лицевата страна на първата е изобразен бюст на императора, надясно, с брада и драпирана дреха. Лицевият надпис е AVKAI M•AYPH ANTΩNEINOC. Върху opakото на монетата са изобразени Асклепий, подпиращ се на тояга, около която е увита змия, до него, отляво е Хигия, хранеща змия от патера. Опаковият надпис е ΑΠΟΛΛΩ ΝΗΤΕΩΝ

EN ΠONTΩ. Диаметърът на монетата е 24 mm, а теглото 7,55 g, с ъгъл на изместване 360 градуса.

Монетата е трети номинал (за трети номинал вж. Тачев, 2017, с. 22, Таблици 3а и 3б), в идеално качество, с много висок релеф. Досега бяха известни само четири екземпляра, отсечени за Марк Аврелий с този opak тип (Тачев 2017, табло 2, № 3-6). С публикуването на тази монета известните екземпляри стават вече пет.

Втората монета също е трети номинал. Лицевото изображение и лицевият надпис са същите. Върху opakото на монетата е изобразена фасадата на тетрастилен храм, върху подиум с три стъпала. Опаковият надпис е ΑΠΟΛΛΩ ΝΗΤΕΩΝ

EN ΠONTΩ. Диаметърът на монетата е също 24 mm, а теглото 6,65 g, с ъгъл на изместване 180 градуса.

Монетата е малко по-износена от първата, но също е добро качество. За Марк Аврелий, от този опак тип, бяха познати шест монети. Сега броят им се увеличи с още една.

Третата монета е пети номинал (за пети номинал вж. Тачев, 2017, с. 23, Таблици 4а и 4б). Отсечена е за император Септимий Север, управлявал в периода от 193 до 211 година. Върху лицевата страна е изобразен бюст на императора, надясно, с лавров венец, броня и драпирана дреха. Лицевият надпис е AVKACEP CEYPOC (Π). Върху opakото на монетата е изобразена отново фасада на тетрастилен храм, но със статуя на Аполон между колоните. Той държи патера в дясната си ръка и лаврова клонка в лявата. Опаковият надпис е ΑΠΟΛΛΩΝ ΗΝΤΕΩΝ

EN ΠΟΝΤΩ. Диаметърът на монетата е 28 mm, а теглото 11,18 g, с ъгъл на изместване 360 градуса.

До настоящия момент бяха известни единадесет монети, отсечени с тези монетни печати. Сега вече броят им се увеличава с още една.

Тук е интересно да се отбележи, че върху opakото на монетата е изобразен основният храм на Аполония – този на бог Аполон. Най-вероятно и върху монетата, отсечена за Марк Аврелий, е представен храма на Аполон. Върху монетите, сечени за Антонин Пий, е показан същият храм (Varbanov, 2005, II, p. 71, № 803). Прави впечатление обаче, че статуята на бога се появява между колоните на храма чак през управлението на император Септимий Север.

От opakите типове на трите публикувани монети става ясно, че освен емблематичния за аполонийското монетосечене opak тип „храм“ на бог Аполон, в града са били на почит и здравеносните божества Асклепий и Хигия.

Изображенията на храмове, Асклепий и Хигия се срещат и в репертоара на съседните градове Анхиало и Дионисопол (Тачев 2018, с. 69, № 17а; 21а; 106; 333; 336; Тачев, 2016, с. 75, № 92-94). Вече е доказано, че съседните черноморски градове Одесос, Анхиало и Аполония използват едни и същи лицеви печати за отсичането на част от емисиите си (Тачев, 2018а, 194-195).

Както всички западнопонтийски градове Аполония участва в общ монетен съюз. Използва същите тегловни стандарти, еднакви монетни номинали, сходни начини на представяне на изображенията на римските императори и техните съпруги, сходен състав на използвания в монетосеченето метал и т. н. (Топалов, 2007, II, с. 637).

В заключение, с удоволствие трябва да отбележа, че тези три монети – гордост за всеки музей или колекционер, бяха спасени от щедър българин, родолюбец, живеещ в чужбина, който ги откупи за немалка сума.

References:

1. **Varbanov, I.** Gratski imperatorski moneti. Tom 2: Trakia (ot Abdera do Platinopol). Burgas, 2002.
2. **Mushmov, N.** Antichnite moneti na Balkanskia poluostrov i monetite na bulgarskite tsare. Sofia, 1912.
3. **Tachev, Y.** Monetosecheneto na Dionisopolis IV vek pr. Hr. – III vek sl. Hr. Katalog. Sofia, 2016.
4. **Tachev, Y.** Provintsialnoto monetosechene na Apolonia Pontiyska. Sofia, 2017
5. **Tachev, Y.** Izklyuchitelno ryadka provintsialna moneta na Apolonia Pontiyska. – V: Zhurnal za istoricheski i arheologicheski izsledvania, 1, 2017a, 13 – 16.
6. **Tachev, Y.** Monetosecheneto na Anhialos. Sofia, 2018.
7. **Tachev, Y.** Apolonia Pontiyska v sistemata na rimskoto provincialno monetosechene v Trakia i Dolna Mizia– V: Zhurnal za istoricheski i arheologicheski izsledvania, 2, 2018a, 189 – 196.
8. **Topalov, S.** Apolonia Pontika. Tom 2: Prinosi kam prouchvaneto na grada VI – I v. pr. n. e. Sofia, 2007.
9. **Draganov, D.** Sylloge Nummorum Graecorum. Bulgaria. Vol. II: Apollonia Pontica, Sofia, 2017.
10. **Varbanov, I.** Greek Imperial Coins, Vol. II: Thrace (from Abdera to Pautalia). Burgas, 2005.